

1.1.4 Dôsledky rozvodových ustanovení manželského zákona vo svetle každodennej reality

Fotografia 3 Slovenská rodina

Zdroj: *Živena*, VIII, 4–6, 1917, s. 69.

Henner sa v roku 1904 vyjadril o manželskom zákone takto: „Uhorský zákon znesie porovnanie s právom cudzím, nemožno mu vyčítať nejaké úmyselné znehodnocovanie a demoralizovanie ústavu manželského a stojí na takej úrovni, na akej sú svetské manželské zákony veľkých národov kultúrnych. Záležať bude, ako všade inde na tom, aby prax nestrhla zákonné ustanovenia do nížin, ktoré cudzie boli zákonodarcovi.“¹⁵⁰

Čo sa týka odkazu na svetské manželské zákony, určite sa týkal nemeckého BGB, francúzskeho Code Civil či rakúskej právnej úpravy nekatolíckych manželstiev v ABGB. BGB (1896) umožňoval rozvod z taxatívne vymenovaných dôvodov, ktoré sa z obsahovej stránky prekrývali s dôvodmi uvedenými v zák. čl. XXXI/1894, okrem prípadu duševnej choroby.¹⁵¹ Napoleonský

¹⁵⁰ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 97.

¹⁵¹ V § 1565–§ 1569 BGB boli taxatívne dôvody vymenované takto: cudzoložstvo, úklady jedného manžela o život druhého manžela, zlomyseľné opustenie manžela, hlboký rozvrat manželstva pre hrubé porušenie manželských povinností alebo pre nemravné správanie sa a nevyliciteľná duševná choroba.

Code Civil ustanovil v článkoch 229 – 233 za rozvodové dôvody cudzoložstvo manželky a cudzoložstvo manžela za predpokladu, že si manžel konkubínu priviedol domov, ďalej zlé ba až násilné správanie sa voči druhému manželovi, odsúdenie manžela najmä za ťažký zločin a napokon vzájomný neochvejný súhlas oboch manželov vyjadrený spôsobom predpísaným právom a podložený dôkazmi, že ich spoločný život je ďalej nezvládnuteľný.¹⁵² ABGB v § 115 ustanovil pre nekatolíkov tieto rozvodové dôvody: cudzoložstvo, odsúdenie za trestný čin v trvaní minimálne päť rokov, zlomyseľné opustenie, pričom sa neprihlásil v priebehu jedného roka na verejnú súdnu výzvu, ak je jeho pobyt neznámy, úklady o život alebo zdravie manžela, opakované a ťažké zlé zaobchádzanie s manželom a neprekonateľný odpor.¹⁵³ Je evidentné, že uhorskí zákonodarcovia si vybrali najmiernejšiu cestu, t. j. odmietli akceptovanie výlučnej existencie duševnej choroby za rozvodový dôvod vzhľadom na etický účel manželstva (BGB), dohodu manželov ukončiť manželstvo bez objektívneho dôvodu (Code Civil) aj dôvod neprekonateľného odporu (ABGB). Súdna prax nepokrivila úmysel zákonodarcu, ale naplnila to, čo jednotlivé rozvodové dôvody vždy teoreticky umožňovali a prakticky sa prejavili ako reakcia na modernú spoločenskú situáciu koncom 19. a začiatkom 20. storočia.

O ich využívaní manželmi v praxi sa dozvedáme napríklad zo **štatistiky z rokov 1898 – 1906**.¹⁵⁴ Podľa nej bolo najmenej manželstiev (päťdesiatšesť) rozvedených z dôvodu uloženia trestu smrti alebo trestu odňatia slobody manželovi minimálne na päť rokov za predpokladu nevedomosti druhého manžela o spáchaní trestného činu pred vstupom do manželstva, t. j. podľa § 79 zák. čl. XXXI/1894.

Druhým najmenej využívaným rozvodovým dôvodom bolo úmyselné konanie proti životu a zdraviu manžela podľa § 78 zák. čl. XXXI/1894, pre ktorý bolo v uvedenom období rozvedených sedemdesiatdva manželstiev. Dôvo-

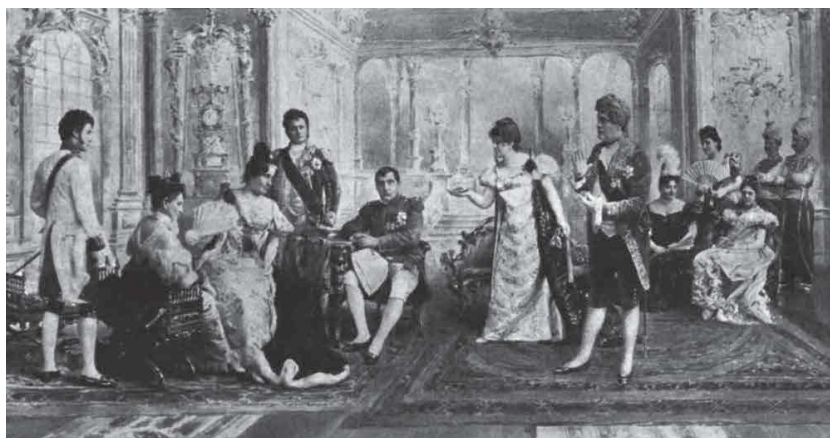
In Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896. [online.] Innsbruck: Universität Innsbruck. [cit. 2016. 08. 27]. Text dostupný na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/BGBDR18961900.htm>.

¹⁵² FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, s. 63.

¹⁵³ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. I. Theil. [online.] Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. [cit. 2016. 08. 27]. Text dostupný na internete: <http://repoestrgr.info/wp/abgb-1811/>.

¹⁵⁴ HUNT, W. CH.: *Department of Commerce and Labour Bureau of the Census: Special Reports – Marriage and Divorce 1867 – 1906*. Washington: Government Printing Office, 1909, s. 410 a nasl. a RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 2.

dom môže byť skutočnosť, že nebolo v právnej teórii ujasnené, či na rozvod stačí už samotný zlý úmysel, resp. či sa úmysel musí prejaviť v nejakom externom faktore, alebo či musí dôjsť ku konkrétnemu konaniu zasahujúcemu do telesnej integrity,¹⁵⁵ a tak boli mnohé situácie rozhodnuté podľa voľnej úvahy sudcu a viaceré subsumovateľné konania boli radšej podradené pod § 80. Problematickým tiež bolo, že nie každé konanie proti telesnej integrite bolo chápané ako neakceptovateľné a hranice akceptovateľnosti sa mohli líšiť aj od subjektívneho pohľadu sudcu či spoločenského postavenia strán. O tom svedčí aj toto rozhodnutie:¹⁵⁶ „*Drsné zaobchádzanie a menší zásah do telesnej integrity v podobe potrestania ženy trstenicou, ktorý si vyžiadal hojenie po dobu ôsmich dní, je adekvátny nižšiemu spoločenskému postaveniu manželov a rozvod je prípustný len podľa § 80 a).*“¹⁵⁷

Fotografia 4 Obrázok chudobnej ženy zo Zemplína

Fotografia 5 Vyobrazenie bohatých dám v Ľudovom divadle

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 42, 18, 1895, s. 284 a *Vasárnapi Ujság*, 42, 52, 1895, s. 864.

¹⁵⁵ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk.* Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 225.

¹⁵⁶ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 603 z roku 1898. In RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk.* Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 226.

¹⁵⁷ Tiež neskôr, počas existencie Československa, bolo v súvislosti s daným rozvodovým dôvodom vydané toto rozhodnutie: „*Ublíženie manželke zo strany manžela bitím nie je dôvodom k prerušeniu manželského spoluzitia len vtedy, keď je zistené také mravné založenie urazenej strany, ktoré by oprávňovalo k záveru, že nepociťuje bitie ako čin brutálnosti, lež ako obvyklý spôsob zaobchádzania.*“

In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.* 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 428.

Podľa § 76, t. j. z dôvodu cudzoložstva, bolo podľa predmetnej štatistiky rozvedených stoštrnásť manželstiev. Mimoriadne nízke číslo nie je prekvapujúce, keďže väčšina ľudí sledovala rozvodom možnosť legalizácie vlastného konkubinátu¹⁵⁸ a rozvod podľa uvedeného paragrafu uvalil na vinného manžela sankciu v podobe zákazu uzavretia manželstva s osobou, s ktorou cudzoložil. Zaujímavé ale je, že nízke využívanie daného rozvodového dôvodu nebolo zapríčinené len dohodou manželov o neuvedení skutočnej príčiny rozvratu manželstva, ale aj „ľudskosťou“ sudcov. Často zjavné dôvody cudzoložstva subsumovali pod § 80 a).¹⁵⁹

Je evidentné, že najviac manželstiev bolo v súlade so štatistickými údajmi rozvedených podľa § 80, ktorý uvoľňoval hranice existujúceho princípu viny (sedemtisícstopäťdesiat manželstiev) a § 77 nahrádzajúceho rozvod dohodou (trinásťtisícšesťstoštyridsaťtri manželstiev podľa písmena a) a deväťstosedemdesiatdeväť manželstiev podľa písmena b), no zároveň tiež, že predmetná štatistika nevykazovala vždy skutočný dôvod, pre ktorý sa manželstvo rozpadlo, a to práve pre **existenciu princípu viny a právnu a spoločenskú stigmatizáciu vinného manžela** (snaha manželov často zastierať skutočný rozvodový dôvod a ústretová súdna prax zjemňujúca prísnosť manželského zákona¹⁶⁰).

Stigmatizácia v osobnej oblasti sa pre manželku v prvom rade prejavila stratou manželovho **priezviska**. V dôvodovej správe k predmetnému ustanoveniu¹⁶¹ bolo uvedené, že *manželka, ktorá pošpinila manželovo rodinné meno (čiže je vinná z rozvodu) si zaslúži, aby spoločnosť pred ňou takéto rodinné meno chránila*.

¹⁵⁸ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 139.

¹⁵⁹ Napr. rozhodnutie Kráľovskej kúrie, podľa ktorého opustenie manžela po šiestich rokoch, založenie konkubinátu a porodenie dvoch detí nezakladalo dôvody na rozvod podľa § 76 zák. čl. XXXI/1894, ale podľa § 80 a) zák. čl. XXXI/1894 (odvolacím súdom zmenený na § 80 c).

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 139.

¹⁶⁰ Napr. v súvislosti s tým, že manželský zákon neumožňoval rozvod z dôvodu duševnej choroby, si v právnej vede vyslúžil atribúty *rideg, merev és tarthatatlan* (rigidný, prísny a neudržateľný).

RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 225.

¹⁶¹ Zák čl. XXXI/1894, § 94.

Vina mala dosah aj na spoločné **maloleté deti** manželov staršie ako sedem rokov,¹⁶² ktoré spravidla ostávali v opatere nevinného manžela a ak boli vinní obaja rodičia, tak chlapci otcovi a dievčatá matke.¹⁶³ Samozrejme, slovná formulácia v ustanovení nemohla byť absolutizovaná, lebo najvyššou hodnotou bol záujem maloletého dieťaťa. Preto sa mohlo stať, že dieťa bolo zverené do opatery tretej osoby alebo dokonca ostalo u vinného manžela. Takým bol napríklad prípad maloletého, ktorý *aj po dovŕšení siedmich rokov ostal u vinnej matky, lebo otec ho niekoľko rokov do dovŕšenia siedmeho veku nenavštevoval, a teda oň neprejavoval záujem.*¹⁶⁴

Podľa zák. čl. XX/1877 o úprave poručenských a opatrovníckych záležitostí poručníkmi a opatrovníkmi nemohli byť o.i. osoby žijúce pohoršlivým životom alebo osoby odsúdené pre zločin, hoci si svoj trest už odpykali, čo podľa manželského zákona predstavovalo tri rozvodové dôvody.¹⁶⁵

Ďalšia oblasť, v ktorej sa stigmatizácia prejavila, bola oblasť **majtková**,¹⁶⁶ pričom, prirodzene, úprava porozvodových finančných záväzkov nebola v európskom priestore v 19. storočí ničím výnimočným.¹⁶⁷ Zák. čl. XXXI/1894

¹⁶² Deti mladšie ako sedem rokov ostávali v opatere matky.

¹⁶³ Zák. čl. XXXI/1894, § 95.

¹⁶⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 18 zo dňa 13. júna 1900. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 142.

¹⁶⁵ Zák. čl. XX/1877, § 43.

¹⁶⁶ Zák. čl. XXXI/1894, § 89 – § 94 a § 102.

¹⁶⁷ Napr. francúzsky Code Civil z roku 1804 v článku 299 (knih 1, titul 6, kapitola 4) uvádzal, že *ak dôjde k rozvodu z akéhokoľvek dôvodu, okrem prípadu rozvodu dohodou, stratil manžel, kvôli ktorému sa manželstvo rozvádza, všetky výhody, ktoré na neho preniesla druhá manželská stránka či už od zasnúbenia alebo od vstupu do manželstva*. V článku 301 sa tiež spresnilo, že *ak nedošlo medzi manželmi k prenosu akejkoľvek výhody alebo tie, ku ktorým došlo, sa nejavia byť dostatočné na zabezpečenie živobytia manželskej stránky, ktorá požiadala o rozvod, súd môže priznať, z majetku manžela, kvôli ktorému sa manželstvo rozvádza, výživné*. Porozvodové majtkovoprávne pomery v prípade konsenzuálneho rozvodu boli upravené v článku 305, ktorý uvádzal: *„Polovica z majetku každého manžela pripadne deťom narodeným v tomto manželstve, avšak otec aj matka majú zachované právo užívať takýto majetok až do plnoletosti týchto detí, za predpokladu, že tak zabezpečujú obživu detí, ich výchovu a vzdelávanie, spôsobom zodpovedajúcim ich majetku a stavu, a to bez ohľadu na akékoľvek iné výhody priznané týmto deťom matkou alebo otcom v súvislosti s manželským sľubom.“*

Úpravu porozvodových finančných záväzkov obsahoval aj nemecký BGB z roku 1896 v knihe 4, titul 7, § 1578 a nasl.: *„Manžel vyhlásený za výlučne vinného musí zabezpečiť výživu svojej bývalej manželky, zodpovedajúcu jej stavu, ak si takúto výživu nevie zabezpečiť sama zo svojho majetku alebo príjmov plynúcich z pracovnoprávných vzťahov, ak manželka žila takým spôsobom, že bolo pre manželku bežné zarábať peniaze prácou. Manželka vyhlásená za výlučne vinnú musí zabezpečiť výživu svojho bývalého manžela, ak si ju nevie zabezpečiť sám.“* Samozrejme, takáto výživa nemohla obmedziť ďalšie záväzky vyživujúceho manžela,

obsahoval *ad 1* právnu úpravu explicitne vyjadrených finančných záväzkov, ako výživné a náhrada hodnoty darov darovaných v súvislosti s manželstvom alebo vstupom doň, ak nebolo možné ich navrátenie¹⁶⁸ a *ad 2* odkazovaciú právnu normu, na základe ktorej mali byť iné majetkovoprávne pomery manželov upravené platnými právnymi pravidlami.¹⁶⁹ Daná právna norma odkazovala na obyčajové právo a čiastkovú zákonnú úpravu upravujúcu spolunadobudnutý majetok (koakvizíciu), osobitný (výlučný) majetok jednej z manželských strán a inštitúty ako *veno* a *obvenenie*.¹⁷⁰

Podľa manželského zákona bolo potrebné navrátiť dary darované počas manželstva alebo pred manželstvom v súvislosti so vstupom doň (napr. snubný dar), ak bola uplatnená pohľadávka nevinným manželom.¹⁷¹ Ak boli obaja manželia vyhlásení za vinných, vrátenia darov sa nebolo možné domáhať.¹⁷² V súvislosti s výživným,¹⁷³ ktoré musel vinný muž platiť nevinnéj žene, a to aj v prípadoch, ak mali rovnaký príjem,¹⁷⁴ manželský zákon ustanovil, že urobiť tak musel vopred, v hotovosti zodpovedajúcej jeho majetkovému postaveniu a spoločenskému postaveniu a v mesačných intervaloch až do okamihu, kedy žena uzavrela nové manželstvo (resp. manželka zomrela, zriekla

resp. vlastnú výživu vzhľadom na stav vyživujúceho podľa § 1579. § 1578 neplatil, ak boli za vinných vyhlásení obaja manželia a vyživovacia povinnosť bola ukončená novým manželstvom oprávneného a smrťou povinného. Rozdiel oproti uhorskej úprave predstavoval napr. § 1583, podľa ktorého *v prípade rozvodu manželstva z dôvodu duševnej choroby, musí zdravý manžel vyživovať takého manžela rovnako, akoby bol vyhlásený za výlučne vinného*. Naopak, zhodná bola úprava týkajúca sa darovania, keďže podľa § 1584 *mohol nevinný manžel požadovať od manžela výlučne vinného navrátenie darov, darovaných v súvislosti so zásňubami alebo vstupom do manželstva*.

In FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, s. 83 – 85.

In Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896. [online.] Innsbruck: Universität Innsbruck. [cit. 2017. 03. 29]. Text dostupný na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/BGBDR18961900.htm>.

¹⁶⁸ Zák. čl. XXXI/1894, § 89 a nasl.

¹⁶⁹ Zák. čl. XXXI/1894, § 134.

¹⁷⁰ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 322.

¹⁷¹ § 89, zák. čl. XXXI/1894.

¹⁷² FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 426.

¹⁷³ Zák. čl. XXXI/1894, § 90 a nasl.

¹⁷⁴ Ak došlo k prerušeniu spoločného manželského života z viny manžela, manželka mala nárok aj na dočasné výživné, ktorý si mohla uplatniť žalobou, ktorá nebola viazaná na podanie žaloby na rozvod manželstva.

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 275 – 276 a s. 280.

sa výživného alebo manželia obnovili spolužitie). Od konca 19. st., keď začali byť ženy ekonomicky aktívne alebo mali vlastný majetok, bolo možné sa stretnúť aj s vyživovacou povinnosťou vinnej manželky voči manželovi, a to v právnej vede,¹⁷⁵ v súdnej praxi¹⁷⁶ a aj v návrhu uhorského občianskeho zákonníka z roku 1916 (§ 27).

V súvislosti s odkazovacou normou¹⁷⁷ je potrebné zdôrazniť, že *sociálnu premenu spoločnosti* (v 19. st.) bolo možné zachytiť vo vývoji niektorých inštitútov manželského majetkového práva (koakvizícia, osobitný majetok manželov), a naopak nebolo možné ju pozorovať pri tradicionalisticky vnímaných inštitútoch, akými boli *veno a obvenenie*.¹⁷⁸ Jedinou zmenou týkajúcou sa obvenenia¹⁷⁹ po prijatí civilnej úpravy bolo, že sa mohlo plniť aj pri rozvedení manželstva, ale len, ak bola žena nevinná alebo boli vinné obe manželské strany. Z toho vyplýva, že ak bola vinná len žena, nárok na obvenenie stratila (čo platilo už podľa Tripartita – Trip. I/105). Podľa návrhu uhorského občianskeho zákonníka z roku 1916 strácala žena nárok na obvenenie v prípade cudzoložstva a s tým súvisiaceho prerušenia manželského spolužitia a v prípade úmyselného konania proti životu manžela.¹⁸⁰

¹⁷⁵ „Zsögöd je za to, aby aj žena mala povinnosť vydržiavať utláčaného, práceneschopného muža, tak ako je to v § 1360 nemeckého občianskeho zákonníka. Vavrikovi (členovi uhorskej kodifikačnej komisie) sa zlaté pásky závislosti od ženy nevidia a myslí si, že len na prípad nezavinenej práce neschopnosti má mať muž nárok na výživné od ženy. Podľa §§ 6 a 7 zák. čl. XXI/1898 je aj žena zodpovedná za mužove nemocenské trovy, ale to je len navonok voči tretím osobám, týmto titulom platený obnos má právo od muža požadovať naspäť.“

In: RÁTH, A.: *Práva medzi mužom a ženou v Uhorsku*. Praha: Alois Wiesner, 1906, s. 13.

¹⁷⁶ Vo všeobecnosti sa prax Kráľovskej kúrie priklonila k názoru, že i manželovi patrí výživné, ak je nemajetný a neschopný zárobku a k pozbaveniu pracovnej (zárobkovej) schopnosti došlo až počas trvania manželstva alebo následkom manželstva (napr. prenos infekčnej choroby z manželky na manžela).

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 282.

¹⁷⁷ Zák. čl. XXXI/1894, § 134.

¹⁷⁸ LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 87 a s. 91.

¹⁷⁹ Podľa Tripartita (časť 1, titul 93, § 2) bolo obvenenie *odmenou ženy – legitímnej manželky, resp. manželským dlhom manžela voči manželke za obvyklé naplnenie jeho potrieb* (t. j. odmena za svadobnú noc a vernosť).

In WERBÖCZ, S.: *Werboczii Decretum Tripartitum*. Tyrnaviae: Typis Collegii Academici Societas Jesu, 1764, s. 202.

¹⁸⁰ LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 142, s. 150 a s. 154.

Právna úprava darovania, výživného aj obvenenia v súvislosti s rozvo-
dom a princípom viny sa odlišovala od právnej úpravy koakvizície.¹⁸¹ *Hoci sa
v súdnej praxi bolo pomerne často možné stretnúť s popieraním práva na polo-
vicu spolunadobudnutého majetku kvôli manželkinej nevere, Kráľovská kúria
zaujala jednoznačné stanovisko, ktoré priznalo manželke právo na koakvizí-
ciu, hoci len do zániku koakvizíčnej doby*¹⁸² (t. j. doba skutočného manželské-
ho spolužitia).¹⁸³

V neposlednom rade znamenala vina **zmenu spoločenského statusu vin-
ného manžela** a zmenenú spoločenskú mienku o ňom. Bolo to dôsledkom
skutočnosti, že rozvodové dôvody boli spojené buď s trestnou činnosťou (za
trestný čin bolo považované aj cudzoložstvo¹⁸⁴), alebo s nemorálnym správa-
ním, ktoré boli podrobne opísané v súdnych rozhodnutiach a nevynechávali
ani najintímnejšie detaily.¹⁸⁵ Takéto spoločensky nebezpečné konanie posú-

¹⁸¹ T. j. spolunadobudnutý majetok manželov, získaný počas ich skutočného spolužitia, pričom jeho výška sa zisťovala tak, že sa od konečného majetku, ktorý bol pri skončení manželského spolužitia, odrátala hodnota počiatočného majetku manželky aj manžela, ako aj hodnota majetku nadobudnutá jedným z nich počas manželstva z osobitného dôvodu, najmä dedením a nadobudnutím daru.

In LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 322.

¹⁸² Podľa judikatúry koakvizíčná doba zanikla vstupom manželky, ktorej manžel je dlhé roky v Amerike, do konkubinátu, avšak samotná okolnosť, že muž opustil spoločnú domácnosť a už dlhé roky žije v Amerike, nezrušuje medzi manželmi zárobkové spoločenstvo, ak manžel odišiel so súhlasom manželky a nie preto, aby prerušil manželské spolužitie. Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 6017/1916 a č. 4658/1915.

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 231 – 232.

¹⁸³ Samozrejme platilo, že niektoré inštitúty manželského majetkového práva aj po roku 1848 (resp. aj po r. 1861) uchovávali stavovské rozdiely, pretože nie všetky inštitúty a nie v rovnakej podobe (koakvizícia a obvenenie) boli aplikovateľné na príslušníkov jednotlivých bývalých stavov. Pre bývalých príslušníkov šľachty boli typické spory o obvenenie a veno a pre bývalých poddaných o existenciu polovice spoločného majetku, odčlenenie vlastného osobitného majetku či plnenie vena.

In MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska II. (1848 – 1948)*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 119.

¹⁸⁴ Zák. čl. V/1878, § 246: „Cudzoložstvo, ak preň rozsobáš alebo rozvod manželstva právoplatným výrokom vyrieknutý bol: príchlopom do troch mesiacov trvajúcim trestané byť má. Prosbopis o rozsobáš alebo rozvod manželstva zadaný pretŕha prerocenie, preročilosť, ale s výrokom v právnú moc vstúpivším znova sa počína. Trestné právočinstvo len na návrh uraženého spolumanžela má miesto.“

¹⁸⁵ Príkladom takéhoto detailného opisu, hoci až prvorepublikovým, bolo rozhodnutie Najvyššieho súdu č. Rv. III. 74/20 zo dňa 8. októbra 1920, ktoré opisovalo konanie žalovanej, ktorá sa zúčastnila tanečnej zábavy, kde sa zhovárala a tancovala s cudzím mužom, tiež za

valo vinného manžela na okraj spoločnosti, keďže je v súlade s prirodzenosťou človeka nebezpečenstva sa strániť.

Ako už bolo spomenuté, osobe uznanej za vinnú z rozpadu manželstva podľa § 76 (cudzoložstvo), *sa v zrušovacom rozsudku zakázalo vstúpiť do manželstva s tou osobou, s ktorou sa manželstvu spreneverila*,¹⁸⁶ pričom platilo to, čo aj v súčasnosti, a teda, že *v treste je obsiahnuté aj negatívne hodnotenie páchatela, jeho činu, spoločenské odsúdenie aj jeho preventívne účinky*.¹⁸⁷ Výnimku z predmetného ustanovenia mohol dať len kráľ na návrh ministra spravodlivosti.¹⁸⁸

Súdna prax sa musela vysporiadať so situáciou *svojvoľného hľadania výnimky* z predmetného ustanovenia o zákaze uzavrieť manželstvo, a to uzatvorením bigamického manželstva. Bigamia síce bola považovaná za trestný čin, avšak dolná hranica trestu odňatia slobody bola ustanovená na 0 rokov.¹⁸⁹ Existencia zákazu ustanoveného v § 85 bola zároveň dôvodom, prečo bolo potrebné široký pojem cudzoložstva doplniť v § 76 aj o bigamiu. V prípade bigamie nebolo možné rozviesť prvé manželstvo z dôvodu cudzoložstva, lebo k cudzoložstvu mohlo dôjsť len mimo manželstva. Ak by bolo možné rozviesť prvé manželstvo z dôvodu cudzoložstva, vinnému by bolo nutné zakázať vstup do manželstva s osobou, s ktorou sa manželstvu spreneveril, avšak s takou osobou už do manželstva vstúpil. Preto bolo nutné nielen v súdnom rozhodnutí, ale aj v samotnom zákone uviesť ako rozvodový dôvod bigamiu, hoci nie všetci právnici to považovali za nevyhnutné.¹⁹⁰ Inou možnos-

ním vošla do kasína, objímala ho v lese, dostala od neho tri fľašky parfumu a niekoľko pomarančov a počas konania o rozluku prijímala v hoteli cudzích mužov.

In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Zásadné rozhodnutia Kr. Kúrie a NS ČSR vo veciach občianskych*. Bratislava: Právnická jednota, 1927, s. 709.

¹⁸⁶ Zák. čl. XXXI/1894, § 85.

¹⁸⁷ BALÁŽ, P.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, s. 142.

¹⁸⁸ Zák. čl. XXXI/1894, § 20.

¹⁸⁹ Zák. čl. V/1878, § 251: „Kto v platnom manželskom sväzku sa nachodiac, zase do manželstva vstúpi, podobne aj ten (tá) nemanželský (á) čo s takým jednotlivcom (takou osobou) manželstvo uzavre: zločin dvojného manželstva spácha, a do troch rokov trvatelným žalárom trestať sa má. Ten (tá) ale, čo s ním (s ňou) do manželstva vstúpivšiu stránku straniva zotrvať predišlého sväzku do omylu uviedol (uviedla), žalárom do piatich rokov pokutovať sa má.“

¹⁹⁰ Napr. Zlinsky (*Das Personenrecht d. Ehegatten*). In RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 194.

ťou bolo domáhať sa neplatnosti jedného z manželstiev.¹⁹¹ V súvislosti s bigamiou a vinou z rozpadu manželstva bolo tiež zaujímavé, že manžel, ktorý manželke zamlčal, že je ženatý, jej musel zaplatiť odškodné, a to aj v prípade, ak bola manželka neverná po získaní vedomosti o manželovej bigamii.¹⁹²

Prax nemala vplyv len na rozpínavosť zákonných dôvodov v zmysle podriadenia takých situácií pod zákony, s ktorými zákonodarca nepočítal či na zatajovanie skutočných rozvodových dôvodov, alebo na počiatok existencie (aj) krátkodobých manželstiev,¹⁹³ ale v neposlednom rade aj na súdne rozhodnutia a dokonca na život za hranicami Litavy.

Čo sa týka **súdnych rozhodnutí**, po prelome storočí sa niektoré jednoduchšie súdne rozhodnutia stali kratšími, vo formulároch sa vyplnilo len niekoľko osobných údajov a odôvodnenia často pozostávali z niekoľkých slov. Neuvádzali sa najintímnejšie detaily rozvratu manželstva, ale súdy začali akceptovať takpovediac ľahkovážne dôvody rozvratu na danú dobu.¹⁹⁴

Formulácia rakúskeho ABGB vo vzťahu k pôvodnej konfesionalnej úprave a najmä k zák. čl. XXXI/1894 mala dosah aj na **konanie za hranicami Uhorska**. „V istom peštianskom časopise známom pre svoje antiklerické satiry bola dňa 11. marca 1883 uverejnená karikatúra Johanna Strauβa s poznámkou János Strausz a Magyar ember.¹⁹⁵ Viaceré viedenské noviny krátko predtým priniesli informáciu, že Strauβovi bolo povolené prepustenie z rakúskeho štátneho zväzku. Dôvodom uverejnenia článkov a karikatúry bol úmysel Strauβa stať sa maďarským občanom a evanjelikom. Rakúskym aj uhorským čitateľom však bol zrejmý dôvod stojaci za týmto úmyslom – Adela, ktorú si chcel Strauβ

¹⁹¹ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 194.

¹⁹² FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 428.

¹⁹³ V roku 1914 trvalo každé tretie manželstvo extrémne krátku dobu (päť až osemnásť mesiacov).

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 145.

¹⁹⁴ Napr. označenie manžela za *prostoduchého, necharakterného človeka, ktorý svoju manželku oslovoval nadávkou* či opustenie manželky manželom, lebo už ju viac nemiloval a nudil sa s ňou.

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 145.

¹⁹⁵ Johann Strauβ – maďarský muž.

– odlúčený od postele a stola od rakúskej manželky Angeliky, vziať za novú manželku.¹⁹⁶“

Strauß sa musel stať protestantom v Uhorsku a nie v Rakúsku preto, lebo podľa ABGB mohol rozvedený nekatolík vstúpiť do nového manželstva, len ak sa nerozvíedlo jeho predchádzajúce manželstvo z dôvodu jeho cudzoložstva, ublíženia manželovi alebo iného trestného konania (§ 119 ABGB). A tiež preto, že od roku 1867 bolo ustanovené, že od začiatku katolíckeho manželstva, ktoré sa až následne stali zmiešanými, ďalej ktoré boli od začiatku zmiešanými manželstvami, a tie ktoré sa akatolíckymi stali prestúpením oboch manželov, nebolo možné rozviesť. Uhorská právna úprava bola oveľa benevolentnejšia už pred rokom 1894, lebo ak napr. katolík prestúpil na protestantskú vieru, jeho manželstvo bolo spravované už výlučne podľa protestantských predpisov, a teda na rozdiel od predlitavskej časti únie ho bolo možné rozviesť.¹⁹⁷ Väčšiu tendenciu k sekularizácii manželských vecí v Zalitavsku dokladuje aj občiansky súdny poriadok, konkrétne § 22 zák. čl. LIV/1868, ktorý obmedzil príslušnosť cirkevných súdov v manželských veciach len na otázky platnosti manželstva, odľuky manželov alebo zániku manželstva.

Z daného možno vyvodíť, že prijímanie manželského zákona v Uhorsku nebolo v politických kruhoch urýchlenným krokom, ale prirodzeným vyvrcholením niekoľko desaťročí trvajúceho prístupu k manželským veciam.

Uverejnenie spomínanej karikatúry bolo navyše medializovanou predzvesťou ešte intenzívnejšieho diania po roku 1894, kedy sa Rakúsko dostalo do pozície, v ktorej bolo jeho manželské právo konfrontované so susedným uhorským či nemeckým právom a v dôsledku ich pokrokovosti obchádzané. Ako dokladuje súdna prax a súdobá literatúra,¹⁹⁸ aj po roku 1894 sa rakúske právo často obchádzalo spôsobom, aký si zvolil Johann Strauß – zmenou štátneho občianstva a domicilu s cieľom rozviesť sa, ako aj uzatvoriť manželstvo, samozrejme, už bez potreby zmeny vierovyznania. Čo sa totiž týkalo rozhodného práva v medzinárodnom kontexte v manželských veciach, v Európe 19. storočia bol rozhodujúci princíp teritoriality doplnený o princíp

¹⁹⁶ NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 101 – 102.

¹⁹⁷ SZABÓ, I.: Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése. In *Iustum Aequum Salutare*. 2008, 3, s. 51.

¹⁹⁸ „Predtým za Rakúska to bolo nepekné a drahé... a taktiež to bolo ponížujúce pre človeka, že svoje nešťastie musel vykúpiť zapretím vlasti...“
In RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, roč. LIX, zošit VI, s. 193.

personality, a tak sa buď vychádzalo z princípu domicilu (spoločné bydlisko manželov), alebo z princípu občianstva (príslušnosť k štátnemu celku).¹⁹⁹

1.2 Rozvody v rakúskej právnej úprave konca 19. a začiatku 20. storočia

V rakúskej časti monarchie, a teda aj v teritoriálnom rámci Česka, bol od roku 1812 účinný Všeobecný občiansky zákonník (ABGB), prostredníctvom ktorého sa náboženstvo, väčšmi ako u nás, prenieslo do súkromného práva.²⁰⁰ ABGB, rovnako ako jeho predchodca – Jozefínsky manželský patent, striktne odlišovali medzi manželstvom ako zmluvou a manželstvom ako sviatosťou, avšak možnosť rozvodu podmienil konfesionalne. Stanovil teda odlišné rozvodové pravidlá pre katolíkov, nekatolíckych kresťanov a židov.

Pre katolíkov bola ako dočasný rozvod (*zeitliche Scheidung*) povolená separácia od stola a lôžka (*die Scheidung von Tisch und Bett*) podľa § 103 – § 110 ABGB. Podľa § 111 bola úplná rozluka (*gänzliche Trennung*) u katolíkov možná len smrťou jedného z manželov. Rozvod sa teda v zmysle katolíckej náuky nepripúšťal.

Nekatolícki kresťania sa mohli rozviesť podľa § 115 ABGB, a to z dôvodov ako cudzoložstvo, odsúdenie za trestný čin v trvaní minimálne päť rokov, zlomyselné opustenie, pričom sa odídený manžel, ktorého pobyt je neznámy, neprihlásil v priebehu jedného roka na verejnú súdnu výzvu, úklady o život alebo zdravie manžela, opakované a ťažké zlé zaobchádzanie s manželom a neprekonateľný odpor.

Rozvod židovského manželstva bol z veľkej časti (okrem dôvodu cudzoložstva) ponechaný na dohode manželov, dokonca v duchu starozákonnej tradície, podľa ktorej manžel dával do ruky manželke rozvodový list, a podľa ktorej dôležitú úlohu pri samotnom právnom úkone zohrával rabín. Úpravu možno nájsť v § 133 – § 135 ABGB. Podľa § 133 *platne uzavreté manželstvo židov môže byť rozvedené len na základe ich vzájomného slobodného súhlasu prostredníctvom rozvodového listu, ktorý dá manžel manželke. Manželia však*

¹⁹⁹ NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 107 – 110.

²⁰⁰ In Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. I. Theil. Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. Text dostupný na internete: <http://repoestr.info/wp/abgb-1811/>. [cit. 13. 1. 2016].

najprv musia oznámiť svoj úmysel ich rabínovi alebo duchovnému učiteľovi, ktorý sa pokúsi nájsť najempatickejší spôsob ich zmierenia a len ak je tento pokus bezvýsledný, vydá im písomné potvrdenie o tom, že si splnil povinnosť, avšak napriek jeho všetkej snahe sa mu nepodarilo strany od ich rozhodnutia odhovoriť. § 134 ABGB upravoval povinnosť oboch manželov dostaviť sa s týmto listom pred okresný súd, v obvode ktorého mali bydlisko a ten sa mohol ešte v dvojmesačnej lehote pokúsiť o ich zmier. Podľa § 135, ak sa manželka dopustila dokázaného cudzoložstva, manžel ju mohol prepustiť rozvodovým listom aj proti jej vôli. Žaloba musela byť podaná na okresnom súde, v obvode ktorého mali manželia bydlisko.

V ďalšom období účinnosti Všeobecného občianskeho zákonníka mala na jeho podobu vplyv revolúcia meruôsmych rokov, o dôsledkoch ktorej sme sa zmienili v predchádzajúcej kapitole.